

Populaarse ja julget kooli poissi Ferdinand Silbersterni kogunes viinase teekonnale saatma väga palju inimesi aast

RMF 6136

S

Saksa sõjaväevõimud alustasid oma tegevust Rakveres hukkamistega. Ilma kohtuotsuseta lasti tammikus maha noor töömees, kelle süü tõttu oli Niedrichsoni puidutöökojas Pikk tn 48 hukkunud Saksa ohvitser. Raudteejaama juures poodi üles 12 Sompas arreteeritud punaväelast. Kohaliku rahva hirmutamiseks rippusid poodud puude küljes mitu päeva.

ODETTE KIRSS
toimetus@virumaateataja.ee

Esimese Saksa okupatsiooni võimude meid meie maa iseseisvust ei tunnustanud. Tallinnas sai kõrgeimaks Saksa võimu esindajaks Põhjaarmee juhataja kindralmajor Adolf von Seckendorff. Noore Eesti vabariigi juhid Konstantin Päts, Jüri Vilms ja Jaan Poska võeti küll jutule, ent nende teadet meie maa iseseisvumisest ei aktsepteeritud.

Rakveres esitati juba 27. märtsil uuele võimule maakonnavalitsuse esimehe Mihkel Juhkami ja sekretär Ado Anderkopi allkirjaga deklaratsioon "An die deutsche Armeeobrigkeit", milles selgitati, et Eesti on iseseisev riik, ja tutvustati nii iseseisvusmanifesti kui ka Eestimaa Päästekomitee esimeste päevakäskude sisu. Ühtlasi lubati, et maakonnas suudab kohalik võim tagada korra ja rahu. Sama püüdis maakonna ja linna delegatsioon koosseisus Mihkel Juhkam, Ado Anderkopp, 4. Eesti polgu esindaja ning tõlk, naisgümnaasiumi saksa keele õpetaja August Tiitso sinise Saksa võimuülema hauptman Redlichiga kohtudes ka suusõnaliselt teada anda.

Muidugi lõppes seegi katse tulemusteta. Mihkel Juhkam oli sunnitud maakonnavalitsuse asjaajamise uuele võimule üle andma. Virumaad hakkas valitsema Saksa ohvitseri kreisipealik, linna etteotsa seati sakslasest linna-

pealik. Ametlikuks asjaajamisekeeleks kehtestati saksa keel.

Samas suudeti aga saada Saksa võimult luba vene õppekeelele gümnaasiumi tegevuse jätkamiseks kuni suveni. See oli Rakverele oluline, sest 1918. aasta suvel lõpetas gümnaasiumi esimene lend. Kõpsustunnistuse sai 35 noormeest. Juba sama aasta lõpus läksid paljud neist vabatahtlikena rindele, Eesti vabadussõtta.

Hiljem, kui nad olid teinud läbi ülikooli, said Rakvere gümnaasiumi esimestest vilistlastest kolm kõrgkooli õppejõudu ja üks rektor, rahukohtunik, notar ja kaks advokaati, vaimulik, ühtlasi Tartumaa praost, teenekas sporditegelane ja Eesti Spordilehe peatoimetaja, loomaarst ja mitu kooliõpetajat.

Saksa võimu all valitses enamiku Rakvere elanike seas rusuv meeoleolu, pikaleveninud sõda ja võimuvahetused viisid rahva vaesumiseni. Uus okupatsioon tekitas vaoshoitud viha ja salajast vastupanu. Avalikud väljaastumised, eriti aga igasugused Eesti iseseisvuse avaldused, olid rangelt keelatud. Suuremateks meelevahetusteks kujunesid Rakveres vaid võõrvõimu ohvritena langenute matused.

1. märtsil 1918 maeti linnakalmistule 2. polgu lipnik, eesti kultuuriloos tuntud Masingute suguvõsasse kuulunud Arved Otto Masing, keda oli tabanud rongiga Rakvere moonaladusid rüüstama saanud punamadruste kuulipilduja kuul Kiti tänaval 25. veebruaril.

Saksa võim oli kestnud vaid mõne päeva, hukkamised aga juba käisid, tänavail patrullisid Saksa sõjaväelased. Saksa patrull saatis ka matuserongi ja jälgis kalmistul matusetalitust. Ometi suutsid linna noored patrulli üle kavaldada. Seda tegi maakonnavalitsuse kauaaegne ametnik, tollal alles hiljaegu Rakverre asunud Karl Teer koos oma sõpradega.

Nad asetasid Masingu hauale sinimustvalgete lintidega pärja. Teoks sai see nii: matuserongis kandsid noormehed pärja, mille linnid olid kinni kaetud. Kalmistul kasutasid nad aega, mil kirikuõpetaja pidas palvust, kõik ära saatjad langetasid pea ja Saksa sõdurid läksid mõneks minutiks eemale. Kiiresti pandi lintide sinimustvalgete lintidega pärj hauale ja noormehed lahkusid. Kui patrull selle hiljem avastas, järgnes matuseliste karm ülekuulamine, kuid mitte keegi polevat kas pärjapanemist üldse mitte näinud või siis pärjapanemist tundnud. Julged noored pääsivad karistusest.

7. märtsil maeti linnakalmistule lip-

nik Masingu hauaplatsi kõrvale gümnaasist Ferdinand Silberstern, kelle olid Jõhvis hukanud punamadrused. Ta oli pärit Lasinurmest, kus sündis viinapõletaja pojana 27. novembril 1897. See matus kujunes taas suureks meelevahetuseks. Julget populaarset koolinoort ei tulnud ära saatma mitte ainult linna koolide õpilased ja õpetajad, vaid ka hulgaliselt linnarahvast.

Matuserong liikus Kolmainu kiriku juurest kalmistule, tehes peatuse Silbersterni viimase elukohta, Pikk tn 62 ees. Seal oli gümnaasist olnud kostil perekond Sihvarti juures. 27. mail 1933 avati Ferdinand Silbersterni haua mälestussammas tekstiga "Vabaduse eest langenud Rakvere gümnaasiumi õpilane Ferdinand Silberstern". Raha samba tarvis kogusid gümnaasistid ja endised õppursõdurid linnarahva annetustest.

Naisgümnaasiumi saksa keele õpetaja August Tiitso matus toimus 12. mail 1918. August Tiitso oli pärit Rägavere mõisa Kantküla talupest, kus ta sündis 5. novembril 1878. Ta lõpetas 1896. aastal Rakvere linnakooli, seejärel õppis Tartus Treffneri gümnaasiumis ja lõpetas Tallinna reaalkooli. Kõrgharidust läks noormees omandama Riia polütehnikumi, ent katkestas seal õppimise ja hakkas end täiendama hoopis keelte, eesti kirjandusloo ja rahvaluule valas.

Pärast aktiivset osalemist 1905. aasta väljastumistes kuulutati ta tagaotsitavaks, ent tal õnnestus põgeneda välismaale. 1917. aastal tuli Tiitso tagasi kodumaale, olles nüüd veelgi revolutsioonimeelsem ja vihates sügavalt vägivalda. Üha süvenevat Saksa ülemvõimu suutis see aatemees taluda vaid vähem kui kolm kuud, ta võttis endalt elu 8. mail 1918. Vanemate juurde Viru-Jaagupi kalmistule sealse koguduse sakslasest pastor mässumeelset enesetapjat matta ei lubanud. Rakvere Kolmainu koguduses juba aastast 1891 tee-

August Tiitso.

RMF 36

Saksa võim alustas tapatöödega

Kui 1918. aasta 26. veebruari südapäeval jõudis Rakverre esimene Saksa sõjaväerong, lähenes linnale ida poolt ka punaste rong. See aga vaksalini ei jõudnud, vaid peatus semafori juures ja pöördus otsemaid tagasi.

niinud eesti soost Leonhard Palloni loal maeti Tiitso sugulaste hauaplatsile linnakalmistul.

Rakvere naisgümnaasiumi tollane juhataja Amalie Krims-Kotkas meenutas hiljem: "Kõigile ootamata tuli meie saksa keele õpetaja August Tiitso surm. August Tiitso oli kannatanud Vene 1905. aasta revolutsiooni tõttu. Nüüd, olles hingeliselt vapustatud sakslaste tulekust ja mitte suutes taluda uut sur-

vet, lahkus ta elust. Selle õpetaja matus kujunes rahvuslikuks meelevahetuseks. Julgesti sammus kogu kool leinalooris lippudega kalmistule, okupatsioonivägede patrullidest mööda." Matusekõned, eriti Ado Anderkopi ja Villem Nano omad, "sisaldasid tulist protesti võõra surve vastu".

1939. aasta 14. maist seisab August Tiitso kalmul graniitmälestussammas.

Saksa võimu ajal käis nii linnas kui ka maal kohalike elanike arreteerimine ja karistamine. Vangla ja arestikambrid olid peagi vahialustest tulvil. Et ära hoida ilma kohtuotsuseta hukkamisi, õnnestus Mihkel Juhkamil koos kohaliku sakslasest advokaadi Bernhard von Pezoldiga saada võimudelt luba moodustada uurimiskomisjon, kes selgitaks välja arreteeritute süü või süütuse.

Komisjon sai kolmeliikmeline, peale Juhkami ja Pezoldi kuulus sellesse veel ka 4. Eesti polgu esindajana Richard Kleis, tulevane nimikas koolitegelane, ajaloolane ja filoloog. Komisjon suutis vabastada vahi alt umbes 30 inimest, ühtegi surmanuhtlust enam ellu ei viidud.

Juuni lõpus võeti Mihkel Juhkam ja advokaat Tõnis Kalbus mõneks ajaks vahi alla. Neid süüdistati selles, et nad soovitsid kohalikel elanikel mitte asuda tööle sakslaste võimuorganites. Seda Juhkam ja Kalbus tõepoolest ka tegid, juhindudes Eesti Ajutise Valitsuse 1918. aasta 3. märtsi salajasest ringkirjast nr 1.

Suurem rakverlaste arreteerimine toimus 15. augustil 1918. Siis võeti ühekorraga vahi alla kaheksa ja saadeti Tallinnasse sõjakohtu ette seitse siinset tun-

tud ameti- ja ärimeest, kes olid pidanud ühispinga ruumes nõu äräpõlenud Päide vesiveski edalise saatuse üle. Arreteeritute seas oli ka advokaadist linnapea Martin Kutti. Sõjakohus süüdistas mehi Inglismaa heaks spioneerimises, Eesti sõjaväe organiseerimises ja plaanis kukutada Saksa võim. Süüdimõistetud konvoeriti Vilno (Vilniuse) vangilaagrisse. Seal pääsivad nad alles sama aasta 11. detsembril.